

VÄLKOMMEN TILL BORGERLIGHETEN

P J Anders Linder

2011-02-01

TIMBRO

© Författaren och Timbro 2011

www.timbro.se

info@timbro.se

FÖRORD

När Lennart Daléus som nyvald partiledare i slutet av 1990-talet definierade Centerpartiet som "ett borgerligt mittenparti" orsakade han stor uppståndelse inom sitt parti. Borgerlig? Så kan man väl inte säga? Det begrepp som alltid hade använts var "icke-socialistiskt". Begreppet borgerlig har länge haft dålig klang. Ändå börjar centerledaren använda ordet, som en del i en medveten strävan att förnya sitt parti. Begreppet "borgerlig" signalerar något annat än "icke-socialistisk". Men vad?

Ord och dess associationer förändras, ibland medvetet. Socialdemokraterna har alltid medvetet talat om "hööögern", gärna med utdraget ö, just för att nedvärdera. Till slut bytte Högerpartiet namn. Längre var mittenpartierna noga med att vara just mitten. Att hålla avstånd var viktigare än att hitta gemensamma nämnare. Och även om medier och många människor talat om "borgarna" eller "den borgerliga alliansen" var ordet borgerlig sällan ett begrepp som användes självmedvetet av de människor, rörelser och partier som avsågs. Agendan sattes av någon annan än borgerligheten.

Begreppet må vara svårfångat. Det är ändå ett faktum att det finns något som bör kallas den svenska borgerligheten. Det engelska uttrycket centre-right översätts bäst med borgerlig på svenska, inte "mitten-höger". Vi hade borgerliga regeringar 1976–1982, inte mitten-höger-regeringar. Allians för Sverige är en borgerlig allians, inte en mitten-höger-allians. Människor som känner ett instinktivt främlingskap inför vänsterns värderingar kan kallas för borgerliga människor, inte mitten-höger-människor.

Lite tillspetsat kan man säga att borgerligheten har ägnat de senaste 80 åren åt att, i olika grad och med olika syften, agera motkraft mot socialdemokraterna. Efter valet 2010 behöver borgerligheten komplettera detta motstånd med en tydligare egen framtidsagenda.

Då behöver borgerligheten bättre lära känna sig själv. Vad innebär det att vara borgerlig? Vad kännetecknar borgerligheten i dag? Vilka är de gemensamma nämnarna?

Dessa frågor bad vi en av borgerlighetens bästa skribenter, Svenska Dagbladets politiska redaktör P J Anders Linder, reflektera kring. Resultatet blev denna essä, som utgör den första skriften i Timbros arbete om Borgerlighetens framtid.

Stockholm den 20 januari 2011

Håkan Tribell, chef Timbro Idé

BORGERLIGHETEN I DAG

När jag till sist skaffade konto på Facebook och skulle fylla i fälten i min profil, gällde ett av dem politisk åsikt. Utan att reflektera närmare över saken knackade jag ned "borgerlig". Jag hade annars haft ett komplicerat förhållande till ideologiska etiketter men nu kändes valet enkelt. Precis som väljare gillar att säga att de "röstas på Alliansen" i stället för att identifiera sig som anhängare till ett särskilt alliansparti, föredrar jag som skribent och debattör att botanisera i hela den borgerliga buffén. Det borgerliga är välkomnande och ställer inte så stränga krav. "Borgerlig" må vara mindre precis än "liberal", "konservativ" eller "kristdemokrat", men jag uppskattar den öppenheten samtidigt som begreppet enligt min mening har ett meningsfullt innehåll och anger en färdriktning.

Jag påstår alls inte att liberaler, konservativa och kristdemokrater egentligen tycker likadant – i själva verket tycker som bekant inte ens alla liberaler eller konservativa likadant utan delar in sig i socialliberaler, marknadsliberaler, värdekonservativa, socialkonservativa, liberalkonservativa (!) och så vidare – men däremot har många numera en samsyn vad gäller politikens roll och ett antal grundläggande politiska värderingar. Visst finns det liberaler, konservativa och kristdemokrater som inte är borgerliga, utan hämtar sin inspiration från andra håll och har en annan inställning till politiken, men en stor andel av dem som känner sig hemma i de olika traditionerna har ändå ett centralt idégoods gemensamt och hör ihop på ett sätt som gör det meningsfullt att tala om dem som "borgerligheten".

Idéhistorien är naturligtvis mycket mer komplicerad, och liberaler och konservativa har inte sällan varit huvudmotståndare. Men så diskuterar jag inte heller 1800-talskampen mellan frihandlare och protektionister eller bataljen mellan Karl Staaff och Sven Hedin vid förra seklets början utan situationen i 2010-talets Sverige. Det har snart gått ett sekel sedan parlamentarismens genombrott och mycket vatten har runnit under broarna.

Man får också lov att göra skillnad mellan borgerligheten och de fyra borgerliga partierna i riksdag och regering. Det finns fler drivkrafter än idéer bakom partiernas ställningstaganden och många som aktiverar sig i partier gör det av helt andra skäl än idémässiga. Däremot ingår förstås idéburna borgerliga politiker i det jag menar med borgerligheten.

De borgerliga partierna protesterar inte som förr när de blir kallade borgerliga, och ibland använder de uttrycket själva. Det kunde de gott göra ännu oftare. Det är i och för sig inte förvånande att politiker helst vill att man ska använda beteckningen som är särskiljande för just deras parti, men att

åtminstone komplettera med "borgerlig" och att tala om sin hemvist i borgerligheten påminner om att det inte bara finns enstaka partier utan att dessa är del av en bred och innehållsrik strömning. Skönt dock att berörelseångesten är i färd med att avta. Det fanns en tid när många hellre tog till obekväma och uppgivna uttryck som "mittenpolitik" eller "vi i de icke-socialistiska partierna". Men i minskande grad tycks man frukta att "borgerlig" ska uppfattas som en utestängande klassmarkör – att ett borgerligt parti skulle vara ett parti där andra än borgare inte hör hemma – utan förknippar det främst med en viss sorts politiska idéer och övertygelser.

Att regeringskoalitionen kallar sig *Allians för Sverige* i stället för *Borgerlig allians* beror knappast på att etiketten borgerlig skulle vara mindre gångbar än alternativen utan på att det över huvud taget inte anses vinnande att tala i ideologiska termer när man uppvaktar väljarna.

Allmänhetens reaktioner på bildandet av Allians för Sverige understryker att det finns en bred borgerlig politisk identitet, även om den inte är fullt ut artikulerad. I Svenska Dagbladet har vi ofta argumenterat för borgerlig samverkan, och jag undrar om vi har fått en enda kritisk kommentar från läsare som tycker att deras borgerliga favoritparti har komprometterat sig genom att gå in i nära samarbete med partier med delvis annorlunda profil. En bidragande orsak är säkert att regeringsfrågan har haft hög prioritet, och att allianssamarbetet har setts som en förutsättning för att vinna val, men jag har hört lite av muttrande – i stort sett ingenting – om olustiga resonemangsäktenskap och att målet får helga medlen.

PÅ JAKT EFTER EN GEMENSAM NÄMNARE

Vari består då det borgerliga nuförtiden? Vad har upplevelsen av borgerlig identitet för faktisk grund? Hur är den gemensamma nämnare beskaffad som låter liberala, konservativa och kristdemokratiska personer och idéer förenas? Det är dagens fråga.

Ett svar får man genom den funktionalistiska definitionen att det borgerliga är vad de borgerliga partierna gör eller säger för tillfället, men jag tycker inte att den är särskilt meningsfull. Det borgerliga har enligt min mening en beständighet över tid som inte förändras med samma hastighet som partiprogram och regeringspolitik, och man kan tala om borgerliga idéer utan att tala om aktuell partipolitik. Dessutom är borgerliga partier långt ifrån alltid överens. När utbildningsministern från ett parti vill ha sänkt marginalskatt och finansministern från ett annat parti säger nej och får sin vilja fram, vilken hållning är då den borgerliga? En konsekvens blir att jag anser att en borgerlig regering kan föra icke-borgerlig politik, men det är en språklig och inte en faktisk paradox. Vem har hört talas om en konservativ eller socialdemokratisk regering som aldrig någonsin har fattat beslut som går emot konservativ eller socialdemokratisk tradition? "Dags för Moderaterna att bli lite borgerliga", skriver bloggaren Rolf Erikson (<http://www.blognyheter.se/dags-fr-moderaterna-att-bli-lite-borgliga/>) utan att se något konstigt i det.

Jag tror inte heller att man besvarar den politiska borgerlighetens gåta genom att djupborra i borgerligheten som samhällsklass eller livsstil, trots att det är ett rikt och lockande fält där man kan avhandla allting från *Buddenbrooks* till brutna servetter. Begreppet borgerlighet må ursprungligen ha haft en social snarare än en värderingsmässig och politisk innebörd, men klasstrukturen och språkbruket har ändrats, och den svenska borgarklassen, som aldrig har spelat samma tongivande roll som den brittiska eller danska, är numera väldigt svår att peka ut. Litteraturvetaren Johan Svedjedal diskuterar frågan i artikeln "Finns det en borgerlig litteratur?" (smedjan.com 2/6 1998), och i försöken att nagla fast borgerligheten som klass tar han hjälp av ett schema, som har utarbetats av en brittisk sociolog och finfördelar människor i tolv olika socialgrupper. Som nyckel till borgerligheten visar sig dock inte heller detta fungera något vidare. Definitionen blir antingen för vid eller för snäv. Någonstans inne i den stora moderna medelklassen kan man förmodligen fortfarande isolera en borgarklass, som kännetecknas av bildning, självständig ställning eller familjetradition, men det är ingalunda säkert att medlemmarna av denna borgarklass tillhör borgerligheten i politisk bemärkelse. Finns där inte ofta en skaplig dos *radical chic*? Och framför allt: jag kan inte se att det finns en allmän självbild hos dessa personer av att vara representanter för en större och

sammanhängande klass. Dagens politiska borgerlighet rekryterar sina sympatisörer inte bara ur borgarklassen eller ens medelklassen utan ur alla sociala skikt.

Ibland hör man att detta skulle ha gjort "borgerlig" till ett oanvändbart begrepp i politiken. "Vad skulle 'borgerlig' betyda i ett modernt sammanhang?" frågar Lars Gustafsson ilsket i Expressen (8/2 2005) och ifrågasätter vanan att kalla [den dåvarande] oppositionen för de borgerliga. Han invänder att "konfiskatoriska arvs- och förmögenhetsskatter och de ekonomiska eliternas svar – att flytta utomlands – har i stort sett omöjliggjort en solid borgarklass". Följaktligen är begreppet de borgerliga "i dagens läge retoriskt nonsens. Det konnoterar till vaga negativa känslor men refererar inte till någonting."

Enligt min mening gör sig Gustafsson här skyldig till vad språkvetarna kallar det etymologiska misstaget, det vill säga att man bestämmer sig för att ett ord bara får ha sin ursprungliga betydelse. Jag håller med honom om att begreppet borgerlighet har dålig precision i dagens svenska sociologi, men det säger inte att det är oanvändbart som beteckning på ett knippe föreställningar, värderingar och idéer. I till exempel Nationalencyklopedins text om "borgerlighet" beskrivs hur näringslivs- och utbildningsborgerligheten under 1800-talet utvecklade en kultur där personlig duglighet, självdisciplin och kultivering var särskilt uppskattade egenskaper, och detta idémässiga arv betyder mycket för borgerligheten än i dag trots att borgarklassen numera har suddigare konturer.

Det gustafssonska missnöjet grundar sig sannolikt i att han uppfattar en sorts avståndstagande inbäddat i ordet "borgerlighet" och att han anser att många i medierna använder begreppet i samma misstänkliggörande syfte som när vänsterdebattörer drar till med "nyliberal". Men hans oro har blivit omkörd av historien. De flesta politiker, sympatisörer och debattörer av olika borgerliga schatteringar tycks numera inte ha något att invända mot att kallas borgerliga, även när traditionen och den apolitiska tidsandan gör att de inte använder det själva, och då är det svårt att se problemet.

BORGERLIGA DYGDER

Uppslagsverkets kärva trio "personlig duglighet, självdisciplin och kultivering" är ingen fullständig beskrivning av det borgerliga budskapet men pekar i rimlig riktning. Det borgerliga genombrottet drevs av en vilja att skapa utrymme för den dygdiga människan, och dagens borgerlighet förvaltar detta idéarv. Utgångspunkten är att enskilda människor har stor inneboende potential, att de har medborgerliga fri- och rättigheter och själva ska få lov att forma sin tillvaro, att de har ett ansvar att ta vara på sina möjligheter och sin nästa och att de styrande ska utforma samhället så att dygderna får bästa chans att blomma ut. Vilka de borgerliga dygderna är? Ekonomihistorikern Deirdre N McCloskey, som är i färd med att skriva en serie böcker om borgerliga dygder, inledd med *Bourgeois virtues – ethics for an age of commerce* (2006), pekar ut sju stycken: framtidstro, entreprenörskap, kärlek, rättvisa, mod, måttfullhet och klokhet. Professor Leif Lewin (DN Debatt 27/8 2010) tar det hela med lättare hand: "Visserligen kan man komma långt, sjunger Ulf Peder Olrog, 'med sparsamhet och flit och hederlighet'. Men, tillägger han: 'man drar sig i det längsta för sådana metoder'."

Det särskiljande med de borgerliga dygderna, skulle jag säga, är att de handlar om utveckling och långsiktighet. Genom att förkovra sig, göra sitt bästa, vara företagsam, hjälpsam och trofast, kan man förädla sin personlighet, förvärva en förmögenhet och förstärka det bredare samhället. Mer gnistrande dygder som hövskhet, dödsförakt och storslagenhet har inte varit borgerlighetens kopp te, inte heller entusiasm och utlevelse. Historiskt sett var också udden riktad mot det aristokratiska överhetsamhället (och det skråprivilegierade borgerskapet), där börd och ställning gick före skicklighet och flit och människor skulle veta sin plats. Senare har udden snarare riktats mot idéer om att individerna ska stå tillbaka för kollektivet eller att den enskilda människan är hopplöst fast i strukturer och bara kan befrias genom kollektiva beslut.

Både borgerligheten och den borgerliga regeringen har skäl att fundera på politikens framtida inriktning och prioriteringar, det som vi i Svenska Dagbladet har kallat Det nya borgerliga uppdraget. Mandatperioden 2006–2010 var en tid av intensiva reformer och finanskris, och det är inte konstigt att Alliansen gick fram med ett stillsammare valmanifest 2010 än 2006. Att ekonomin går som tåget och socialdemokratin ligger i spillror bidrar inte heller till ökat förändringstryck. Men det finns ändå starka skäl att tänka nytt. På viktiga områden har det borgerliga reformarbetet bara börjat, socialdemokratin kommer inte att förbli lika roderlös för alltid och omvärlden står inte stilla. Regeringen har gjort mycket för att öka låg- och medelinkomsttagarnas utbud av arbetskraft, men det finns mycket kvar att uträtta när det gäller marginalskatten på arbete och förutsättningarna för

att starta, driva och expandera företag. Politiken behöver främja både sysselsättning och produktivitet. Men mitt syfte är nu inte att skriva ett borgerligt handlingsprogram utan att få syn på det borgerliga, och det konstitueras inte främst genom åsikterna i enskilda sakfrågor – de kan variera med tiden och omständigheterna – utan genom inställningen till mer grundläggande värden.

MAKTEN, STATEN OCH POLITIKEN

Synen på makten, staten och politiken är central. Borgerligheten gillar den politiska demokratin därför att den låter människor råda över sina gemensamma angelägenheter och därför att den ser till att statens tvångsmakt utövas under folklig kontroll. Däremot ser den inget egenvärde i politiska beslut och politisk maktutövning. En klassisk debatt gäller frågan om samhället blir alltmer demokratiskt ifall allt fler områden blir föremål för majoritetsbeslut. "Medborgarrätt går före äganderätt", som Ingvar Carlsson en gång sade. För borgerligheten är svaret att oavsett vad man kallar ett sådant samhälle är det inget att eftersträva. Demokrati ökar människors frihet genom att makten över staten ligger hos medborgarna, men även en demokratisk statsmakts expansion innebär att enskilda beslut ersätts med kollektiva och kan leda till oönskade frihetsinskränkningar.

Borgerligheten ser det som hedervärt att engagera sig i det allmänna och ta på sig förtroendeuppdrag, men man tror inte på den romantiska föreställningen att just offentligt beslutsfattande sker i oegennyttans tecken och att man höjer sig till nya nivåer när man fattar majoritetsbeslut. Man är medveten om att makt är makt även när partier med borgerlig profil har vunnit val och sitter i regering. Respekten för enskilda människor och deras frivilliga sammanslutningar gör att man vill begränsa politikens räckvidd, och man har lärt av historien att även demokratiska beslutsfattare kan bli övermodiga och gå för långt.

Föreställningen om politikens begränsning innebär också att man inte tror att allting automatiskt löser sig bara man får fatta just de politiska beslut som man vill. Borgerligheten vill gärna krympa politikens domäner när dessa har blivit för stora, men man tror inte att samhällsuppdraget är slutfört i samma stund man skulle lyckas. Samhället bestäms av mycket mer än politiken och barnatro på avpolitisering är också en sorts politisering: en tro att det är i det politiska som nyckeln till allting ligger. Borgerligheten vet att samhällen med lika stora statsmakter kan erbjuda väldigt olika livskvalitet beroende på vilka värderingar och vilken anda som råder. Respekterar människor varandra, sig själva och de borgerliga dygderna? Tar man sitt ansvar för det gemensamma? Finns det en normbildning som fungerar? Borgerligheten vet hur viktiga sådana frågor är och räds inte värderingsdiskussion, även om man är försiktig med att försöka genomdriva goda vanor med hjälp av tvingande politiska beslut.

Borgerligheten har inget exakt svar på var gränsen mellan enskilt och allmänt bör dras.

Omständigheterna måste vägas in, och det är inte självklart att det alltid är mer borgerligt att vilja ha mindre än större resurser till det offentliga. Borgerligheten har inte anarkistiska impulser utan tycker

att det är självklart att det ska finnas en välskött och stark stat. Men det grundläggande böjningsmönstret är ändå att borgerligheten ifrågasätter statens expansion och vill undersöka om den kan göras mindre. Dels handlar det om skepsis mot att centrala instanser kan samla rätt information och fatta bättre beslut än medborgare, sammanslutningar och företag. Dels handlar det om att värna den icke-politiska sektorn. Borgerligheten gillar det civila samhällets föreningar, församlingar, familjer och företag, eftersom de erbjuder miljöer där de borgerliga dygderna kan mogna och frodas, och man vill slå vakt om deras resurser och arbetsuppgifter. Därför får inte skatterna bli alltför höga och beslutsfattandet inte alltför centraliserat.

Därför är också skyddet av den enskilda äganderätten så viktigt. Man eftersträvar en politik som främjar sparande i stället för lån och ger människor möjlighet att bygga upp egna förmögenheter. Att många människor har ett sparkapital är bra för den ekonomiska utvecklingen, eftersom det ger fler chans att hitta kapital till sin näringsverksamhet. Fast ännu viktigare är att det motverkar maktkoncentration i näringsliv och samhällsliv och stärker självständigheten hos individerna och deras sammanslutningar. För borgerligheten är det väldigt viktigt med motkrafter till den politiska makten. Som president Gerald Ford en gång sade: "En stat som är stor nog att ge dig allting som du önskar dig är en stat som är stor nog att ta ifrån dig allting som du har."

Politikens främsta syfte är, enligt borgerligheten, att skapa ett robust ramverk för människors liv: att värna deras rättssäkerhet och medborgerliga fri- och rättigheter, att sköta de löpande ärendena på ett omdömesgillt sätt och att se till att det allmänna rättar mun efter matsäck så att det råder balans i de offentliga affärerna och att man värnar penningvärdet. Inflationen är ett rött skynke.

POLITIKEN ÄR INTE SAMHÄLLETS CENTER COURT

Man kan säga att politiken ses som sekundär i förhållande till det civila samhället. Borgerligheten kan mycket väl se en roll för staten på en rad områden, som är av stort allmänintresse och där man inte kan utgå från att alla människor har råd att betala för sig själva. Att alla får tillgång till grundläggande utbildning är en förutsättning för den breda kultivering, som Nationalencyklopedin nämner. Att ingen sjuk blir utan vård och ingen handikappad lämnas utan assistans har blivit självklarheter. Staten kan också ha en viktig roll i att främja gemensamma intressen som forskning, högre utbildning, infrastruktur och omsorg om kulturarvet. Men för borgerligheten är det viktigt att man inte blandar ihop statens stödjande roll med en styrande och detaljkontrollerande. Samhällsfärer som vård, högre utbildning och kultur måste få möjlighet att utveckla egna normer och metoder för utvärdering och självstyre. Staten ska inte ta över och bör sällan ta på sig hela det ekonomiska ansvaret. Statens satsningar syftar till att öka samhällets mångfald och respektera sfärernas egenart; det ska inte leda till likriktning och politisering.

Borgerlighetens synsätt står i skarp kontrast till en radikal attityd som sätter politiken i centrum och ser dess maktutövning som ett effektivt verktyg för att driva igenom snabb förändring av samhället och människorna. Borgerligheten kan också bejaka åtgärder för genomgripande förändring – skärpt konkurrens i näringslivet genom etableringsfrihet, snabb höjning av den allmänna utbildningsnivån – men då ska den faktiska utvecklingen ske som ett resultat av enskilda beslut eller av att det allmänna ser till att resurser ställs till förfogande. Det ska inte ske som en följd av tvingande påbud uppifrån. Att erbjuda alla gymnasister treåriga och högskoleförberedande program är borgerligare än att i romantisk välvilja slå fast att alla gymnasister ska få högskolebehörighet och sedan strunta i att en stor grupp elever lämnar gymnasiet utan vare sig fullständiga betyg eller yrkeskunskaper. Att ge män och kvinnor samma rättigheter i familjepolitiken, så att de kan göra egna val, är borgerligare än att med piskor och morötter försöka förmå dem att välja det som lagstiftaren gillar. Borgerligheten bryr sig mer om resultat än ambitioner och mer om enskildas frihet än ritbordens visioner. Borgerligheten har svårt för "nollvisioner" och krav som "ett narkotikafritt samhälle". Antingen blir sådana absolutistiska mål tomma fraser eller så tas de på allvar och då förlorar politiken spärrarna och känslan för prioriteringar och proportioner.

Den solidariska lönepolitiken, som förvägrade människor i lågproduktiva företag att nöja sig med lägre lön än genomsnittet och därigenom forcerade en utslagning av gammal industri och en snabb inflyttning till städerna, var bra för tillväxten och den materiella standardhöjningen, men den respekterade inte de enskilda människornas fria val och bidrog till avfolkning och rotlöshet. Processen administrerades för all del inte av staten utan av centralorganisationerna LO och SAF, men regelverket var sådant att dessa i realiteten fick tvingande makt, och statsmakten bidrog aktivt genom miljonprogrammet och annat. Skulle Sverige ha blivit mer eller mindre borgerligt om riksdagen hade kastat grus i maskineriet och gett enskilda människor och företag en starkare ställning? Blir Sverige mer eller mindre borgerligt när Centrum för rättvisa i dag hjälper enskilda medborgare att hävda sin äganderätt mot borgerliga kommunpolitiker, som vill expropriera deras hem för att underlätta för enskilda företag?

Inom borgerligheten är man medveten om kraften i politiska beslut och ödmjuk inför riskerna för misstag. Därför vill man ha maktbalans som gör att tillfälliga hugskott, åsiktsstormar och majoriteter inte får genomslag fullt ut. Hämskor på majoriteten i form av skydd för enskilda människors föreningsfrihet eller äganderätt blir en naturlig metod för att höja demokratins kvalitet, och en domare som underkänner en ny lag på konstitutionella grunder kan ses som en väl så god demokrat som den parlamentariker som har stått för lagstiftningen. I frågor där enskilda står mot det allmänna ställer sig inte borgerligheten reflexmässigt på statens sida. Man är naturligtvis medveten om att alla misstänkta inte har rätt, men man tycker att det är lika angeläget att de som är i tvist med statsmakten åtnjuter rättssäkerhet som att alla andra misstänkta gör det. Även i taxeringsmål bör det råda balans mellan staten och den enskilde.

FRIHET OCH ANSVAR

Frihet hör nära samman med ansvar. Borgerligheten tror på den enskilda människans och de frivilliga samarbetenas kraft, men med rätten att göra val följer en skyldighet att möta konsekvenserna.

Borgerligheten har inget givet svar på den eviga frågan om människan är ond eller god, men man tror inte att hon är änglalik utan är medveten om kortsiktighetens frestelse. Därför gör samhällen klokt i att belöna det skapande och uppbyggliga och göra det destruktiva oattraktivt. Avskaffar de styrande betygen i skolan och gör kunskapsmålen till mål bland många andra, blir borgerligheten inte förvånad över att elever gör annat än studerar och att kunskapsnivån sjunker. Om skattesystemet är ogint mot dem som arbetar hårt eller startar företag, blir man inte förvånad över att lusten sjunker att anstränga sig extra eller ta på sig risken att driva rörelse. Man är övertygad om att den som arbetar ska få behålla lejonparten av sin ersättning, oavsett vilken ersättningen är, och man vill att de som tar steget till eget och skapar försörjningsmöjligheter för sig själva och för andra ska få allmän uppskattning och kunna tjäna bra med pengar. Borgerligheten tycker att det är mycket viktigare att bekämpa fattigdom än rikedom.

Man tror på belöningar men också på sanktioner. Om det inte kostar när man gör fel, kommer fler människor att fela. Gör man inga kontroller vid utbetalningar av sociala förmåner kommer fusket att öka. Håller man inte frågan levande om skattebetalarna får valuta för pengarna, kommer offentliga verksamheter successivt att bli dyrare och ineffektivare. Slarvar man med revisionen i förvaltningar och företag, kommer skattebetalarnas och ägarnas pengar att hanteras mer vårdslöst. Om unga lagöverträdare inte märker några reaktioner från samhällets sida, sänks trösklarna för att begå fler och grövre brott.

Frågan om borgerlighetens väsen är stor och allt annat än uttömd med dessa rader, men här finns en början till beskrivning. Borgerligheten vill skapa öppningar för människorna och deras gemenskaper. Den vill ge utrymme åt dygderna och bjuda lasterna motstånd. Den sätter inte upp skrivbordsproducerade regler för hur stort det allmänna ska vara men har som tumregel att det som det allmänna inte måste sköta bör tas om hand av individerna, familjerna, marknaden och det civila samhället. Den sätter stort värde på demokratin men anser att även demokratisk maktutövning behöver ett motstånd i form av konstitutionella regler, enskild äganderätt och starka gemenskaper. Borgerliga strömningar har i historisk tid stått i konflikt med varandra, och de är långt ifrån ense i dag. Men numera har de borgerligheten gemensamt.

